

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.03.121>

УДК 811.161.2 (81'37)

Ю.О. ЦИГВІНЦЕВА, аспірантка відділу лексикології,
лексикографії та структурно-математичної лінгвістики,
Інститут української мови НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: julivoznuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9684-3840>

РЕСУРСИ ТА СПОСОБИ НЕОСЕМАНТИЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Стаття присвячена процесу неосемантизації в сучасній українській літературній мові. На матеріалі текстів різних стилів проаналізовано три способи неосемантизації слів: семантичну деривацію, приховане запозичування та повторення моделі словотворення. У дослідженні показано механізми дії основних видів семантичної деривації лексики. Схарактеризовано визначальні групи сучасних прихованих запозичень та ресурси, на основі яких відбувається процес засвоєння таких одиниць. Розглянуто явище повторення словотвірної моделі та утворення нових омонімів як способу оновлення семантики слова. Запропоновано класифікацію неосемантизмів не лише за способом неосемантизації, а й за лексичними та словотвірними типами, типами багатозначності тощо.

Ключові слова: неосемантизм, семантична деривація, багатозначність, приховане запозичування, повторення словотвірної моделі, новий омонім.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. — це період помітних суспільних перетворень, у зв'язку з якими до сучасного українського лексикону входить значний масив нових слів. Саме тому питання про постійне й змінне повсякчас перебуває в полі пильної уваги мовознавців.

Учення про динамічність значення та його сутність, різні аспекти оновлення семантики слова ґрунтовно досліджували українські вчені: І.І. Ковалик, А.О. Білецький, М.А. Жовтобрюх, Ж.П. Соколовська, В.Т. Коломієць, Л.А. Лисиченко, М.П. Кочерган, Л.М. Полюга, О.Г. Муромцева, В.М. Русанівський, В.В. Німчук, О.О. Тараненко, Л.О. Кудрявцева та ін. Теоретичною основою семантичної дериватології стали також праці закордонних лінгвістів: Г. Пауля, С. Ульмана, Л.В. Щерби, В.В. Виноградова,

Цитування: Цигвінцева, Ю.О. (2021). Ресурси та способи неосемантизації сучасної української лексики. *Українська мова*, 3 (79), 121–136. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.03.121>

Д.М. Шмельова, В.А. Звєгінцева, М.М. Шанського, Г.А. Уфімцевої, Н.З. Котелової, Ю.Д. Апресяна та ін.

Сучасні мовознавчі розвідки зосереджені на різних динамічних аспектах розвитку лексико-семантичної системи, а саме:

— змінах у мові української преси (О.А. Стишов [18], М.І. Навальна [17]);

— функціональному характері лексичної норми (Л.В. Струганець [20], Т.А. Коць [14]);

— семантичній структурі слова та семантичній деривації як способі її розвитку (Н.П. Тропіна [24], Н.В. Стратулат [19]);

— динаміці мови художніх творів та творчих особистостей (Г.М. Сютя [21], Т.А. Космеда [12] та ін.);

— інноваційних мовних процесах (Д.В. Мазурик [16], Н.Ф. Клименко [7; 9; 10; 11], Є.А. Карпіловська [4; 5; 7; 10], А.А. Таран [22], О.О. Тараненко [23] та ін.).

Викликають інтерес нові наукові праці, присвячені неосемантизації в різних слов'янських мовах, російських [15], білоруських [25], чеських [27], польських [26; 28] лінгвістів.

Наше дослідження спрямоване на виявлення ролі внутрішніх ресурсів української мови в оновленні її лексикону, на з'ясування здатності мови змінюватися, пристосовуватися до вимог часу, зберігаючи своє «національне обличчя». Важливим з такого погляду видається аналіз ресурсів та способів оновлення семантики слова, класифікування оновлених одиниць та прогнозування їхнього комунікативного потенціалу, усталення в системі мови.

Джерельною базою дослідження стали академічні словники та словники нових слів, тексти мережових засобів масової інформації, спеціалізованих професійних сайтів, українська публіцистика, дописи користувачів мережі «Фейсбук». Вони засвідчують, що в сучасній українській мовній практиці пізнавальна діяльність мовців породжує нові значення відомих слів різних частин мови. Деякі з них уже ввійшли до нових словників, а тому набули дефініцій, якими ми користуємося в нашій праці. До прикладів, не зафіксованих у лексикографічних джерелах, подаємо власні тлумачення, спираючись на вживання таких слів у текстах.

Погоджуємося з думкою Є.А. Карпіловської, яка зазначає, що слово як основна одиниця української номінації стоїть у центрі всіх інноваційних процесів — воно відкриває перспективи для виявлення нового у формі, значенні й уживанні слів і словосполук [5: 7]. Відома класифікація лексичних інновацій цієї дослідниці. Йдучи за нею, серед неологізмів виокремлюємо новотвори, або нові похідні слова, новозапозичення, неосемантизми, або нові значення наявних слів, та неографізми, або нові написання відомих слів.

Зауважимо, що термін *неосемантизм* у лексикологічній традиції східнослов'янських мов усталився на початку ХХІ століття. Н.З. Котелова для найменування нових значень слів послуговувалася терміном *неологізми-*

значення і вважала, що вони виникають як результат «внутрішньослівної семантичної деривації на основі метафори та інших переносів найменування, «позаслівної деривації», якщо семантичний неологізм утворюється морфологічно» [13: 331]. О.О. Тараненко у своїх дослідженнях використовує поняття *семантичний неологізм* [23]. *Новими вторинними найменуваннями* називає нові значення наявних у мові слів О.А. Стишов [18]. Є.А. Карпіловська в низці статей та монографій вживає поняття *семантична інновація* [4: 96]. Представники західнослов'янської лінгвістичної традиції, зокрема польські дослідники А. Марковський та К. Ващакова, не тільки широко використовують термін *неосемантизм*, а й у його межах виділяють різні типи неосемантизмів за джерелом походження та способом творення. Наприклад, А. Марковський виокремлює нові значення слів, що з'явилися внаслідок запозичування значення словом з уже відомою формою, і називає їх *прихованими запозиченнями* (пол. *ukryte zapozyczenie*) — *чужосемантизмами* (пол. *obcusemantyzm*). Оскільки джерелом таких інновацій у слов'янських мовах є здебільшого англійська, то дослідник пропонує кваліфікувати такі запозичення як *англосемантизми* (пол. *anglosemantyzm*) [26: 102].

У пропонованому дослідженні для позначення семантичних інновацій використовуємо термін *неосемантизм*. До неосемантизмів уналежнюємо «лексеми, зафіксовані у словниках, які стали вживатися з новим значенням чи то внаслідок вживання термінологічної лексики в іншій терміносфері або в загальноновживаній лексиці; чи внаслідок набуття ними певних експресивно-оцінних значень або метафоричного вживання» [11: 241].

Якщо порівняти слова, що їх неологічні словники кваліфікують як неосемантизми (позначають астериском), то побачимо, що вони набули своїх нових значень по-різному. Завдяки процедурі визначення функціонального потенціалу інновацій, запропонованій Є.А.Карпіловською і реалізованій в ідеографічному словнику нової лексики «Активні ресурси сучасної української номінації» (АРСУН) колективу авторів відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, можемо встановити ступінь входження лексеми в систему мови, її вагу для сучасної комунікації, а також визначити, яким чином відбувався процес набуття наявними словами нового значення. Услід за авторами монографії «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі», виокремлюємо 3 типи неосемантизмів залежно від способу їхнього творення: 1) семантичні деривати, які з'явилися в мові внаслідок семантичного словотворення в межах уже відомого слова; 2) приховані новозапозичення, що становлять нове значення раніше адаптованого іншомовного слова, запозичене у тій же формі, від того ж або й іншого прототипу з тієї ж або з іншої мови-джерела або ті, що становлять семантичну кальку в парадигмі питомого слова; 3) новотвори, які постали завдяки повторному використанню тієї самої словотвірної моделі для позначення нового поняття (повторне створення вже наявної форми для нового значення) [11].

Матеріал сучасних текстів різних стилів, словників нової української лексики засвідчує, що найпродуктивнішими типом неосемантизації є семантична деривація. У широкому розумінні семантичну (лексико-семантичну) деривацію дослідники трактують як сукупність усіх способів вторинної номінації, а у вузькому — як здатність слів набувати нових значень, що призводить до їхньої багатозначності. Науковці зауважують, що основою для семантичних змін слугують відношення між поняттями та здатність мовця по-іншому перегруповувати явища, змінювати межі поняття, виділяючи нові їхні ознаки. Найвищу словотворчу активність у такому напрямі виявляють іменники, дієслова, прикметники.

Серед способів формування змісту вторинних найменувань вагоме місце посідає метафора. Найважливішим механізмом метафоризації є процедура порівняння, закладена в ній, на основі схожості за формою, функцією, розміром, поведінкою, розташуванням, антропоморфними характеристиками тощо. Метафорі притаманна прозора мотивація — за різних семантичних змін якась ознака початкового поняття залишається, тому її легко сприймають та запам'ятовують мовці. Нове лексичне значення, зокрема, засвідчує іменник *транзит* 'перенесення, зміна чогонебудь', пор. з первісним тлумаченням цього слова 'перевезення вантажів або пасажирів з однієї держави до іншої або з одного населеного пункту до іншого через проміжні пункти; перевезення вантажів без перевантажування або зупинки на проміжних пунктах; перегін транспорту без зупинки на проміжних пунктах' (СУМ Х: 229): *транзит влади, транзит суспільних інститутів, культурний транзит*. Нового метафоричного значення набув астіонім *Чорнобиль* 'катастрофа, знищення, трагічна подія з тяжкими наслідками': *Чорнобиль радянської системи, новий Чорнобиль*.

Метафоричне перенесення за функцією спостерігаємо на прикладі дієслів *генерувати* 'висувати ідеї, створювати щось (позитивне або негативне)' (*генерувати ідею, генерувати смисли, генерувати хибну картину світу*), *педалювати* 'прискорювати, форсувати події, звертати надмірну увагу на щось' (*педалювати ситуацію, педалювати тему*), *протезувати* 'здійснювати заміну чогось' (*протезувати форми участі солідарності, протезувати шари масової свідомості*). Домінування в семантичній структурі іменника та дієслова нових сем свідчить про належність слів, які позначають категорії предметності та процесовості, до ядра мовної системи.

Мовці також переосмислюють непроцесову (статичну) ознаку предмета, виражену прикметником. Прикладами метафоричного осмислення кольору можна вважати нові значення прикметників-кологоративів *сірий* 'схожий на законний, неофіційний, неявний, неоформлений згідно із законодавством, тінювий, прихований, фальшивий, підроблений, фіктивний, підпільний' (*сірий ринок, сірий дефіцит, сірий дилер, сіра зарплата, сірий імпорт, сірий піар*); *зелений* 'екологічний, чистий, який стосується охорони навколишнього середовища' (*зелений бізнес, зелене підприємство, зелений тариф, зелений туризм, зелений спосіб життя, зелений ВВП*). Рідше неосемантизуються відносні прикметники. Наприклад, прикметник

тіньовий, окрім зафіксованих раніше значень ‘який є тінню’, ‘від якого утворюється густа тінь’, ‘який знаходиться в тіні, не освітлений сонцем’, ‘який добре росте, розвивається в затінених місцях’, ‘який не любить сонця’ (СУМ Х: 144) набув семи ‘неофіційний, підпільний, альтернативний традиційному, загальноприйнятому’ (*тіньова економіка, тіньовий бізнес, тіньовий ринок, тіньові розрахунки, тіньові схеми*) тощо.

Неосемантизми серед прислівників здебільшого виникають як похідні від прикметників, демонструючи відображене, успадковане від них нове значення: *по-білому* ‘законно’ (*працювати по-білому*), *по-чорному* ‘незаконно’ (*вести справи по-чорному*).

Оновлення семантики слів відбувається і завдяки метонімічному перенесенню уже наявних їхніх значень. Метонімію на основі просторової суміжності ілюструє іменник *майдан* (*Майдан*). Нове значення лексеми зафіксовано в словниках нових слів як ‘акція протесту, виступ проти влади, режиму (від назви *Майдан Незалежності* в Києві як символу подій Помаранчевої революції в листопаді 2004 р., пов’язаних з нею ідеалів демократії, громадянських свобод, прогресивних суспільних перетворень)’ (АРСУН: 172), ‘2. Масові національно-патріотичні протестні акції в Україні (за назвою Майдану Незалежності в Києві; // Масові акції проти влади в інших країнах; // Протестні акції, які зумовлені конкретними соціально-економічними причинами і в яких бере участь значна кількість людей. *Мовний майдан; Податковий майдан; Тарифний майдан; // Будь-яке місце, де відбуваються протестні акції; // перен. Учасники таких акцій*’ (СУМД II: 8). У семантичній структурі іменника спостерігаємо різні типи переходів: місце — дія в ньому, дія — учасники дії, що відповідає ланцюговому типу багатозначності за класифікацією Ю.Д. Апресяна [1: 182]. Сучасний мовний матеріал переконливо ілюструє ці значення поряд зі старим значенням місця: *В Україні відбулося три майдани. А що зараз? В річницю початку Майдана прийнято говорити про минуле, співставляти свої сподівання тоді та реальність зараз* (Д, 21.11.19); *Майдан був багатомовним, полікультурним, проєвропейським і навіть космополітичним* (ДТ, 19.06.17). Часто нове значення вирізняє написання лексеми з великої літери.

Поряд із перенесеннями значення в процесі зміни слів діють дві протилежні тенденції його розвитку: розширення та звуження. Розширення значення здійснюється внаслідок збільшення кількості контекстів його вживання в різних стилях і комунікативних ситуаціях. Цей різновид семантичних змін демонструють слова різних лексичних і словотвірних категорій. Найрізноманітнішу за своїм складом групу оновлених у такий спосіб лексем становлять абстрактні іменники, які розподіляємо за такими категоріями на основі їхніх нових значень:

а) назви суспільних явищ: *код* ‘ознаки, які вирізняють щось, є його неповторним образом, ідентифікують його або виокремлюють щось з-поміж інших’, пор. з первісним значенням ‘система умовних знаків або сигналів для передавання відомостей’ (СУМ IV: 207): *код генетичний, код естетичний, код етнокультурний, код комунікативний, код культурний, код епохи /*

доби; архітектура ‘устрій, організація, структура чого-небудь’, пор. з первісним значенням ‘мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов; будівельне мистецтво; характер, стиль будови’ (СУМ I: 65): *суспільно-політична архітектура; архітектура безпеки, архітектура державного управління, архітектура глобалістики, архітектура світу; вимір ‘аспект розгляду, сприйняття, вияву когось-чогось’* (АРСУН: 72), пор. з первісним значенням ‘1. Визначення якої-небудь величини чогось. 2. *мат.* Величина, що вимірюється’ (СУМ I: 431): *безпековий вимір співробітництва, демократичний вимір, вимір фестивального руху;*

б) назви сукупностей: *синдром* ‘сукупність ознак якого-н., перев. негативного, суспільного явища; комплекс реакцій суспільства на таке явище’ (СУМД II: 392), пор. з первісним ‘*мед.* Комплекс характерних для певного захворювання симптомів’ (СУМ IX: 181): *держпланівський синдром усе контролювати, пострадянський синдром, синдром раба, синдром Януковича;*

в) назви дій, процесів: *демонтаж* ‘руйнування, знищення чого-небудь’, пор. з первісним ‘*техн.* Розбирання на окремі частини машин, апаратів, споруд і т. ін., а також зняття їх з фундаменту’ (СУМ II: 240): *демонтаж дискурсу, демонтаж добросусідства, демонтаж культосвітньої та спортивної інфраструктури; дрейф* ‘повільна зміна, відхилення чого-небудь від початкового стану / курсу, рух у бік чого-небудь’, пор. з первісним ‘*мор.* 1. Пасивний рух плаваючого тіла під дією течії, вітру, хвиль. 2. Відхилення судна або літака від взятого курсу під дією чого-небудь’ (СУМ II: 410): *дрейф країни, євроатлантичний дрейф, політичний дрейф, церковно-політичний дрейф, дрейф вправо / вліво, дрейф від Європи, дрейф у бік Союзу / Америки.*

Іменники з такими новими значеннями можуть виявляти словотворчу активність. Їхні похідні успадковують і розвивають значення базового слова. Рідше демонструють неосемантизацію внаслідок розширення своїх базових значень дієслова та прикметники.

Протилежним до розширення значення є процес його звуження — спеціалізація, деталізація характеру значення. Широке й вузьке (часом спеціальне, термінологічне) поняття співіснують у семантиці слова й реалізуються в сучасній мовній практиці залежно від контексту. Спеціалізацію значення спостерігаємо в семантичній парадигмі іменника *риторика*, який прийшов в українську мову з грецької та зафіксований у СУМ з кількома значеннями: 1. Наука красномовства, ораторське мистецтво; // Навчальний предмет, в якому викладена теорія красномовства, ораторського мистецтва; // *рідко.* Підручник з цього предмета; 2. *перен.* Зовнішньо красиве, але позбавлене змісту красномовство; 3. *заст.* Назва молодшого класу духовної семінарії (СУМ VIII: 544). Мовна практика сьогодні засвідчує нове значення іменника *риторика* ‘викладення певних думок, концепцій, програми дій, які покликані здеморалізувати, заплутати, дезорієнтувати аудиторію’. Лексема *риторика* в такому новому спеціалізованому значенні закріплена за суспільно-політичною сферою, а саме це

значення має негативні оцінні конотації. Наприклад: *Риторика, що створювала Росії образ захисниці «всіх православних» на Балканах, була ідеологічним підґрунтям її втручання в європейські справи* (Я: 100); *Такі вистраждані слова Павла Беспощадного гостро контрастували з риторикою поетичної комсомолії* (Дз: 54). Корпус текстів української мови на лінгвістичному порталі MOVA.info подає різні контексти вживання цього іменника в сполученні з широким спектром іменників та прикметників: *риторика донкіхотська (ліберальна, мілітаристсько-політична, опозиційна, патріотична, передвиборча, проросійська, рабська, радикальна, традиційна, ультранаціоналістична); риторика влади (Кремля, лідерів, міністра, Трампа, уряду, фінських правил, щодо України)* тощо (М).

Неодмінною ознакою розвитку будь-якої мови, носії якої перебувають у вирі міжнародних зв'язків, є засвоєння нових слів з інших мов. Унаслідок глобалізації не лише збільшується кількість неозапозичень, а й активно з'являються в українській мові одиниці, які стають результатом повторного запозичування. Появу таких вторинних запозичень А.О. Білецький пов'язував з процесами калькування слів (їхнього перевдягання) і вважав, що кальки свідчать про життєву силу мови-реципієнта, а словотворчість виявляється в спроможності зробити чуже слово своїм [2: 201—202]. Н.Ф. Клименко зауважувала, що взаємовпливи мов «знаходять свій прояв насамперед у лексиці — у запозиченнях, формуванні спільного фонду лексики і фразеології, отже, інтернаціоналізмів, у прихованих (перифрастичних) формах засвоєння семантики» [10: 93—94].

Опрацьовані приклади дають підстави виділити два способи засвоєння прихованих запозичень: 1) калькування форми та семантики (*артикуляція* (англ. *articulatio*), *контекст* (англ. *context*), *пакет* (нім. *paket*), *тендер* (англ. *tender*) та 2) калькування лише семантики (*розумний дім* (англ. *smart home*), *шафа-купе* (англ. *wardrobe-compartment*) тощо).

Функціонування таких одиниць відбувається на основі зміни їхньої внутрішньої форми, розширення і переструктурування парадигми значень у різних сферах, напр.:

1. Інформаційні технології (іменники: *бібліотека, вікно, вірус, диск, документ, іконка, каталог, меню, мережа, миша, монітор, павутина (павутиння), панель, папка, пірат, порт, сервер, тенета, ярлик* та ін. й похідні від них прикметники; дієслова: *завантажити / завантажувати* й спільнокореневі, а також *викладати / викласти, вивішувати / вивісити, розмістити / розміщувати, форматувати, пакувати* тощо).

2. Культурно-мистецька сфера (*модератор, модерація, модерувати, модерований, модерування; номінація, номінувати, номінант, номінований; презентація, презентувати, презентований; рецепція, рецептивний; прикметники золотий, платиновий, живий, мобільний* та ін.).

3. Індустрія моди (*гламур, глянець і глянцевий, модель; раніше не зафіксовані, але відомі значення іменників дефіле, платформа, туш*).

4. Соціальна сфера (іменники *виклик, артикуляція, артикулятор, клімат і мікроклімат, контекст, пакет і пакетний, панель і панельний; похідні*

відносні прикметники *знаковий, культовий, пілотний, шоківий* з новими якісно-оцінними значеннями; дієслово *блокувати* та похідні від них тощо).

5. Економіка (іменники *акція, конверсія, піраміда, тендер*).

З 80-х років ХХ століття неосемантизується, наприклад, грецизм *клімат* (від *κλίματος* — нахил), який словники тлумачили як ‘багаторічний режим погоди в даній місцевості, що визначається географічними умовами’ (СІС: 389). Сучасні тексти все частіше демонструють метафоричне його вживання, пор.: *34% підприємців стверджують, що інвестиційний клімат у найближчі 6 місяців покращиться* (Д, 12.07.18); *Політичний клімат в Україні стає таким же непередбачуваним, як і погода* (ФБ: ТСН, 16.07.20). У такому значенні аналізований іменник був запозичений із сучасної англійської мови, де, окрім режиму погоди, *climate* функціонує з переносним значенням ‘обстановка, стан, що склалися де-небудь’ (СІС-2006: 292). «Українсько-англійський словник ділової людини» Є.І. Гороть, О.В. Василенко, Н.В. Єфремової та ін. фіксує широкий спектр вживання цього іменника з новим значенням у таких сполуках: *клімат ворожий, клімат діловий, клімат інвестиційний, клімат міжнародний, клімат моральний, клімат сприятливий / несприятливий, а також відновити клімат, оздоровити клімат, створити клімат* (УАСДЛ). Про активність цього неосемантизму — прихованого запозичення свідчить те, що його зафіксував вже загальнономовний «Словник української мови в 11 томах. Додатковий том» з таким тлумаченням «2. *перен.* Міжнародна або суспільна обстановка; || Стосунки між людьми; культура соціального спілкування» (СУМД I: 462).

Нове значення твірного слова *клімат* успадкувала й основа композита *мікроклімат*. У СУМ його подано з тлумаченнями прямих значень ‘клімат невеликої ділянки земної поверхні, обумовлений специфікою місцевості’, ‘повітряний режим закритого приміщення, штучний або природний’ (СУМ IV: 733). У сучасних словниках та текстах цей складний іменник уживають з переносним значенням ‘характер взаємовідносин між ким-н., чим-н., ставлення до кого-н., чого-н. у тому чи іншому (порівняно невеликому) колективі, суспільстві, сім’ї’ (СУМД II: 56). У текстах натрапляємо на такі приклади вживання іменника *мікроклімат* у цьому новому переносному значенні: *Але головне, тут було створено особливий мікроклімат для душевного комфорту та затишного відпочинку* (ДТ, 26.02.16); *Підтримуйте гармонійний мікроклімат в службовому колективі* (ЗК, 30.07.17). Функціональний потенціал іменника-неосемантизму доводить використання сучасними мовцями низки сполук із ним у новому значенні: *мікроклімат колективу (у колективі), мікроклімат для гостей, мікроклімат у сім’ї, мікроклімат для бізнесу, мікроклімат у команді, гармонійний мікроклімат, політичний мікроклімат, робочий мікроклімат, чудовий мікроклімат* тощо.

Матеріал дослідження свідчить про те, що синтагматичні та парадигматичні відношення, які формує лексема, унаслідок процесу прихованого запозичування, а в дедалі інтенсивніших і ширших контактах з англійською мовою активізуються внутрішні ресурси української мови.

Зв'язки, що формуються між значеннями слова, можуть утворювати різні типи багатозначності: радіальну, ланцюжкову та радіально-ланцюжкову [1: 182]. Радіальну багатозначність, за якої всі значення слова мотивовані єдиним центральним значенням, простежуємо на прикладі прикметника *бюджетний*. Він уживається з давно відомим значенням 'стос. до бюджету', де **бюджет** — 'кошторис прибутків і видатків держави, підприємства на певний період', 'сума прибутків окремої особи або родини на певний час' (СУМ I: 269). Окрім того, у сучасних текстах аналізована лексема побутує з новим значенням 'який фінансують із державного бюджету' (СМ: 19) та новим розмовним 'дешевий, недорогий, економний', не зафіксованим у словниках. Напр.: *Під час цих пошуків і експериментів з метою відтворити в Україні бюджетний варіант того, що масово впроваджено в європейській медпрактиці, на Олену чекало чимало перешкод і прикрих відкриттів* (ДТ, 16.08.19); *Набір наших аптечок — бюджетний. Наприклад, ми не кладемо до неї голку для пневмотораксу, а заміник — 1-й катетер, замість дороговартісної оклюзійної плівки — звичайний канцелярський файл* (Д, 07.06.17). Два нових значення — це звуження, спеціалізація першого значення, виявлення його окремих аспектів.

Ланцюжкову багатозначність демонструє іменник *глосарій*, який у СУМ зафіксований як лінгвістичний термін у значенні 'словник до тексту (перев. до стародавнього), що пояснює маловідомі або застарілі слова' (СУМ II: 87). У наукових та офіційно-ділових текстах він також вживається зі значенням 'словник термінів з певного фаху', що мотивоване першим з вищеподаних значень. Напр.: *Глосарій термінів, що вживаються в актах *acquis communautaire* у пріоритетній сфері «Захист прав споживачів»* (МЮ, 12.08.21); *Глосарій термінів з хімії* (Сл, 09.08.21). Окрім того, в сучасних публіцистичних текстах аналізований іменник набув нового значення 'сукупність слів певної епохи, сфери' та функціонує як синонім до слів *лексикон, вокабулярій (вокабуляр)* та аналітичних номінацій-словосполук *словниковий запас, словниковий склад, лексичний фонд*. Напр.: *Не менш звичним є використання глосарію і понятійного апарату радянських часів* (Я: 249); *А в контексті гібридної війни, можливо, насамперед це і потрібно, бо нового глосарію, який би описав наш подив та неприйняття факту воювання, до пуття ще ніхто не виробив* (Д, 07.09.17). Це значення, на нашу думку, утворилося внаслідок детермінування попереднього й мотивоване ним. Наведені аргументи й дають підстави вважати аналізовану лексеми *глосарій* прикладом багатозначності ланцюжкового типу.

Прикладом мішаного типу багатозначності слугує семантична структура лексеми *лінійка*. У СУМ її подано зі значеннями **лінійка 1** 'пряма риска на папері, дошці тощо, яка допомагає писати рівними рядками', 'планка для креслення прямих ліній; обчислювальний, вимірювальний інструмент різної форми', 'стрій в одну шеренгу; збір учнів, піонерів, які стоять у шеренгах' (СУМ IV: 517). Сучасні тексти засвідчують два нових значення слова *лінійка*. Вона функціонує зі значенням 'інструмент програм Microsoft, вертикальна і горизонтальна смуги, розташовані на полях документа,

що слугують для вирівнювання тексту', утвореним від зафіксованого значення 'пряма риска на папері, дошці тощо, яка допомагає писати рівними рядками', пор.: *Піпетка може виконувати функцію форматування... Поєднана з інструментом Лінійка* (ФБ, 29.04.21). Мовцям також відоме значення 'сукупність товарів, об'єднаних спільною концепцією, функціями, аудиторією або ціною категорією', утворене від зафіксованого 'стрій в одну шеренгу; збір учнів, піонерів, які стоять у шеренгах', пор.: *Apple презентував нову лінійку смартфонів iPhone* (Д, 13.09.17); *У минулому році Україна вивела на ринок 10 нових продуктів, один з яких якраз завершував лінійку двох- і трикомпонентних гіпертензивних ліків* (ДТ, 27.04.21). Отже, значення лексеми *лінійка*, зафіксовані в СУМ, утворилися послідовно, а нові походять від різних семем, що ілюструє мішаний (радіально-ланцюжковий) тип багатозначності.

Окрім семантичної деривації та прихованого запозичування, важливим виявом динаміки лексики є повторна реалізація словотвірної моделі, унаслідок якої постають слова-омоніми. З-поміж нових омонімів, утворених шляхом повторного використання словотвірної моделі, на основі текстів публіцистичного та розмовного стилю виокремлюємо омоніми — наслідки універбації та омоніми — наслідки повторного використання суфіксальної словотвірної моделі.

За словами О.В. Ісаченка, явище універбації включає «процеси, пов'язані зі втратою семантичного членування», що є одним із законів розвитку лексики загалом. Втрата формального і семантичного поділу призводить до конфлікту між новим змістом і старою формою, що розв'язується через виникнення нової форми для нового змісту або переосмислення старої форми [3: 340]. О.В. Ісаченко виділяв кілька способів універбації: осново- та словоскладання, еліптичний пропуск одного з членів сполуки, зрощення, афіксальне словотворення, усичення, абрєвіацію тощо. Н.Ф. Клименко зазначала, що універбація ґрунтується на відношенні семантичної еквівалентності між твірним словосполученням і похідним словом. Дослідниця трактувала універбацію як «різновид суфіксального способу словотворення, при якому словосполучення з допомогою суфіксації згортається в слово» [8: 749].

Ми дотримуватимемося ширшого трактування терміна *універбація*, залучаючи до універбів не тільки суфіксальні утворення, а й нові слова, форма яких уже наявна в мові. Серед них виокремлюємо дві загальні групи: конкретні та абстрактні назви. У групі конкретних назв виділяємо такі підгрупи: а) назви технічних приладів, знарядь та деталей (*материнка, читалка, плазма, цифра*); б) назви одягу (*афганка*); в) назви установ (*гума*). У групі нових абстрактних назв виділяємо такі тематичні підгрупи універбів: а) назви внутрішнього стану людини, рис характеру (*совок, негатив, позитив*); б) назви хвороб (*корона*); в) назви явищ фінансової сфери (*комуналка*).

За дослідженням Є.А. Карпіловської, українські словники й тексти ХХ — початку ХХІ ст. демонструють регулярність утворення універбів на

основі сполуки іменників з атрибутом-ад'єктивом [6: 176]. Цей спосіб семантичної конденсації засвідчує іменник *плазма*. У СУМ він зафіксований зі значеннями: 1. Рідка частина крові; 2. *заст.* Протоплазма; 3. Речовина в дуже іонізованому стані (СУМ VI: 557). Нові контексти вживання цього слова доводять формування в нього нового значення: *Злодії поцупили у дітей «плазму»* (ВЗ, 13.11.17); *Шкіряний диван і плазма на стіні: у слідчому ізоляторі Дніпра відкрили платну камеру* (УНІАН, 01.06.20). Іменник *плазма* в новому значенні фіксує СУМД: 4. *розм.* Телевізор із газорозрядним екраном (СУМД II: 236). Універбація призвела до семантичної конденсації словосполучення *плазмовий телевізор* і появи нового омоніма *плазма*.

Продуктивним способом виникнення нових омонімів є утворення слів від тих самих коренів чи основ за допомогою однакових афіксів. Яскраво це явище демонструє іменник *державник*, поданий у словнику Д.В. Мазурик зі значенням 'політик, який послідовно працює на зміцнення держави, на утвердження її суверенітету, на зростання міжнародного авторитету' (СМ: 33), а СУМД як 'прихильник сильної державної влади, збереження єдиної держави' та 'людина, яка посідає високий державний пост' (СУМД I: 272). Варто наголосити, що зі значенням 'государственный человек' його фіксує ще «Словарь української мови» за ред. Б.Д. Грінченка (СГ: 549). Однак це значення з цілком зрозумілих ідеологічних причин відсутнє в словниках радянської доби. Розглядуваний іменник нині вживають не тільки в такому значенні. Джерела засвідчують як мінімум два інших його нових значення: 1) 'студент, котрий навчається за кошти держави', напр.: *Чи є тут такі студенти-державники, які пропускали рік інтернатури у зв'язку з декретом?* (ФБ, 10.07.20); *Не всі державники мають стипендію* (ФБ, 05.05.20), 2) 'особа, що працює на державній службі, є чиновником або найманим працівником будь-якої бюджетної установи, що одержує заробітну плату з держбюджету': ...*Станом на кінець 2020 року «приватники» в середньому стягнули в 23 рази більше коштів через реалізацію арештованого майна, ніж «державники». Це при тому, що державних виконавців у двадцятіро більше — 5552 проти 255* (ДТ, 05.02.21). Ці нові омоніми утворилися від прикметника *державний* за допомогою суфікса *-ик*, який активно використовують для побудови назв осіб за різними ознаками. Цих значень поки що не фіксують словники, але слова з ними активно функціонують у текстах розмовного, публіцистичного та художнього стилів.

Збіг форми нового слова-значення з уже наявними одиницями як наслідок повторення суфіксальної словотвірної моделі не є випадковим, адже така форма властива лексемам у межах тієї самої словотвірної категорії похідних — *афганець* 'житель Афганістану' і 'той, хто служив у Афганістані', *телевізійник* 'працівник телеател'є, телемайстер, майстер, який ремонтує телевізори' і 'працівник телебачення', що набули в сучасних текстах нового звучання. Це доводить активність такої моделі словотворення і твірної основи, яка позначає активне, вагоме, цінне для мовців поняття. Тому ця основа стає базою для творення нових омонімів.

Сучасні дослідження засвідчують, що кількість неосемантизмів сягає близько чверті від загальної кількості інновацій. Цей показник є стабільним для різних часових зрізів функціонування української мови за хронологічно однорідними вибірками [16: 8]. З часом одні нововведення стають загальноновживаними, витісняючи на периферію попередні позначення певних понять, а інші перебувають у статусі «слів-одноденок» чи опіонізмів та усуваються в процесі комунікації або залишаються на периферії системи мови, спеціалізуються, маючи вузьку або чітко визначену сферу вживання. Мовна практика й комунікація, уживання нових слів у взаємодії з уже наявними регулюють склад та структуру мовної системи.

Отже, неосемантизація є важливим процесом оновлення семантики слова в межах уже відомої форми. Вона охоплює різні частини мови та різні лексико-семантичні групи слів. В основі неосемантизації лежать механізми перенесення, розширення та звуження значення, унаслідок яких постають семантичні деривати; прихованого запозичування, унаслідок якого з'являються повторні запозичення, що становлять семантичну кальку в парадигмі відомого слова; повторення словотвірної моделі, унаслідок якого виникають нові омоніми. Спостереження над вживанням неосемантизмів у мові українських ЗМІ, наукових, навчальних і художніх текстах, у розмовному стилі, над їхньою фіксацією у словниках засвідчує не тільки їх функціональну, але й словотворчу активність. Неосемантизація є ознакою постійного якісного розвитку мови, підвищення її номінативної потужності, а отже, здатності зберегти національні риси концептуалізації і категоризації світу, профілювання понять, що, без сумніву, є важливим способом захисту самобутності української номінації в умовах сучасних інтенсивних глобалізаційних процесів.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- АРСУН — Карпіловська, Є.А., Кислюк, Л.П., Клименко, Н.Ф., Критська, В.І., Пузирева, Т.К., Романюк, Ю.В. (2013). *Активні ресурси сучасної української номінації: Географічний словник нової лексики*. Київ.
- ВЗ — *Високий замок*. URL: <https://wz.lviv.ua/> (дата звернення: 12.07.21)
- Д — *газета «День»*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk> (дата звернення: 21.07.21)
- Дз — Дзюба, І. (2018). *Донецька рана України. Історико-культурологічні есеї*. Київ.
- ДТ — *газета «Дзеркало тижня»*. URL: <https://zn.ua/ukr/> (дата звернення: 05.08.21).
- ЗК — *Закарпатський кореспондент. Новини Закарпаття та Ужгорода*. URL: <https://zak-kor.net/> (дата звернення: 03.08.21)
- М — *Mova.info. Лінгвістичний портал*. URL: <http://www.mova.info/> (дата звернення: 13.08.21).
- МЮ — *Міністерство юстиції*: сайт. URL: https://minjust.gov.ua/azu_es_4_6 (дата звернення: 12.08.21)
- СГ — Грінченко, Б. (ред.). (1907—1909). *Словарь української мови: в 4-х т.* Київ. URL: <https://r2u.org.ua> (дата звернення: 30.07.21)
- СІС — Мельничук, О.С. (ред.). (1974). *Словник іношомовних слів*. Київ.
- СІС-2006 — Бибик, С.П., Сютя, Г.М. (2006). *Словник іношомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання*. Харків.
- Сл — *Словотвір*. URL: <https://slovotvir.org.ua/> (дата звернення: 09.08.21)
- СМ — Мазурик, Д. (2002). *Нове в українській лексиці: Словник-довідник*. Львів.
- СУМ — *Словник української мови: в 11 т.* (1970—1980). Київ.

- СУМД — *Словник української мови в 11 т. Додатковий том: у 2-х кн.* (2017). Київ.
- УАСДЛ — Гороть, Є.І., Василенко, О.В., Єфремова, Н.В. та ін. (уклад.). (2014). *Українсько-англійський словник ділової людини*. Луцьк. URL: <https://e2u.org.ua/> (дата звернення: 01.08.21)
- УНІАН — *УНІАН. Сайт «Новини України»*. URL: <https://www.unian.ua/> (дата звернення: 01.06.20)
- ФБ — *Фейсбук*. URL: <https://www.facebook.com/> (дата звернення: 30.07.21).
- Я — Якубова, Л. (2018). *«Русский мир» в Україні: на краю прірви*. Київ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян, Ю.Д. (1995). *Избранные труды. Том I. Лексическая семантика*. Москва.
2. Білецький, А.О. (2012). *Вибрані праці*. Київ.
3. Исаченко, А. (1958). К вопросу о структурной типологии словарного состава славянских литературных языков. *Slavia, XXVII, 3*, 334—352.
4. Карпиловская, Е.А. (2010). Источники и способы неосемантизации современной украинской лексики. *Слово и словесность. Сборник в честь доц., д-р Юлия Балтова*, 96—105. София.
5. Карпіловська, Є.А. (2013). Передмова. *Карпіловська, Є.А., Кислюк, Л.П., Клименко, Н.Ф., Критська, В.І., Пуздірева, Т.К., Романюк, Ю.В. Активні ресурси сучасної української номінації: Ідеографічний словник нової лексики*. С. 6—16. Київ.
6. Карпіловська, Є.А. (2018). Універбація в колі інших способів мовної компресії. *Univerbacija / Univerbización u slavenskim jezicima*, 169—180. Sarajevo.
7. Карпіловська, Є.А., Кислюк, Л.П., Клименко, Н.Ф., Критська, В.І., Пуздірева, Т.К., Романюк, Ю.В. (2017). *Вплив суспільних змін на розвиток української мови*. Київ.
8. Клименко, Н.Ф. (2007). Універбація, універбізація. *Українська мова: енциклопедія*. С. 749. Київ.
9. Клименко, Н.Ф. (2014). *Вибрані праці*. Київ.
10. Клименко, Н.Ф. (2017). *Українська біологічна термінологія кінця ХХ — початку ХХІ ст.* Київ.
11. Клименко, Н.Ф., Карпіловська, Є.А., Кислюк, Л.П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Київ.
12. Космеда, Т., Олексенко, О., Павлова, І. (2019). *Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис*. Харків.
13. Котелова, Н.З. (1990). Неологизмы. *Лингвистический энциклопедический словарь*. С. 331. Москва.
14. Коць, Т.А. (2010). *Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі*. Київ.
15. Курасова, Е.В. (2006). *Семантические неологизмы общественно-политической сферы в русском языке новейшего периода* (дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01). Воронеж.
16. Мазурик, Д.В. (2002). *Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.)* (автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01). Львів.
17. Навальна, М.І. (2011). *Динаміка лексики української періодики початку ХХІ століття*. Київ.
18. Стишов, О.А. (2005). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)*. Київ.
19. Стратулат, Н.В. (2009). *Дериваційні та семантичні неологізми в лексичній системі української мови (на матеріалі тлумачного Словника української мови в 20-ти томах)* (автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01). Київ.
20. Струганець, Л.В. (2002). *Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття*. Тернопіль.
21. Сютя, Г.М. (1995). *Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи* (дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02). Київ.
22. Таран, А. (2011). *Конкурування номінацій у сучасній українській літературній мові: тенденції стабілізації нової лексики*. Черкаси.

23. Тараненко, А.А. (1989). *Языковая семантика в ее динамических аспектах*. Киев.
24. Тропина, Н.П. (2003). *Семантическая деривация: мультипарадигмальное исследование*. Херсон.
25. Холявко, Е.И. (2002). *Отражение мотива кривизны во вторичной семантике русского и белорусского слова*. Гомель.
26. Markowski, A. (2000). Jawne i ukryte nowsze zapożyczenia leksykalne w mediach. *Język w mediach masowych*, 96—111. Warsaw.
27. Martincová, O. (1983). *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha.
28. Waszakowa, K. (2005). *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warsaw.

LEGEND

- АРСУН — Karpilovs'ka, Ie.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F., Kryts'ka, V.I., Puzdyrieva, T.K., Romaniuk, Iu.V. (2013). *Aktyvni resursy suchasnoï ukrains'koï nominatsiï: Ideohrafichni slovnyk novoï leksyky*. Kyiv: TOV “KMM” (in Ukrainian).
- ВЗ — *Vysokyi zamok*. (2021). Retrieved July 12, 2021 from <https://wz.lviv.ua/> (in Ukrainian).
- Д — *Den'*. (2021). Retrieved July 21, 2021 from <https://day.kyiv.ua/uk> (in Ukrainian).
- Дз — Dziuba, I. (2018). *Donets'ka rana Ukraïny. Istoryko-Kul'turolohichni eseï*. Kyiv: TOV Vydavnytstvo “KLIO” (in Ukrainian).
- ДТ — ZN.UA. (2021). Retrieved August 5, 2021 from <https://zn.ua/ukr/> (in Ukrainian).
- ЗК — *Zakarpats'kyi korespondent*. (2021). Retrieved August 3, 2021 from <https://zak-kor.net/> (in Ukrainian).
- М — *Mova.info. Lihvistychnyi portal*. (2003-2021). Retrieved August 13, 2021 from <http://www.mova.info/> (in Ukrainian).
- МЮ — *Ministerstvo iustytstii*. Retrieved August 12, 2021 from https://minjust.gov.ua/m/str_40226 (in Ukrainian).
- СГ — Hrinchenko, B. (Ed.). (1907—1909). *Slovar' ukrains'koï movy* (Vols. 1—4). Kyiv. <http://hrinchenko.com> (in Ukrainian & Russian).
- СІС — Mel'nychuk, O.S. (Ed.). (1974). *Slovnnyk inshomovnykh sliv*. Kyiv: URE (in Ukrainian).
- СІС-2006 — Bybyk, S.P., Siuta, H.M. (2006). *Slovnnyk inshomovnykh sliv: Tlumachennia, slovtvorennia ta slovovzhyvannia*. Kharkiv: Folio (in Ukrainian).
- Сл — Slovtvir. (2021). Retrieved August 9, 2021 from <https://slovtvir.org.ua/> (in Ukrainian).
- СМ — Mazuryk, D. (2002). *Nove v ukrains'kii leksytsi: Slovnnyk-Dovidnyk*. Lviv: Svit (in Ukrainian).
- СУМ — Horets'kyi, P.I., Buriachok, A.A., Hnatiuk, H.M., Shvydka, N.I., Dotsenko, P.P., Chertoryz'ka, T.K. ... Iurchuk, L.A. (Eds.). (1970—1980). *Slovnnyk ukrains'koï movy* (Vols. 1—11). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- СУМД — Hrytsenko, P.Iu., Vynnyk, V.O., Hnatiuk, I.S., Horodens'ka, K.H., Didun, L.I., Iermolenko ... Tymbaliuk-Skopnenko T.V. (Eds.). *Slovnnyk ukrains'koï movy v 11 tomakh. Dodatkovyi tom*. (2017). Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
- УАСДЛ — Horot, Ie.I., Vasylenko, O.V., Iefremova, N.V., Kalynovs'ka, I.M., Koliada, E.K., Malimon, L.K., Pavliuk, A.B. (Eds.). (2014). *Ukrains'ko-Anhliis'kyi slovnnyk dilo-voï liudyny*. Lutsk: Skhidnoievropeis'kyi natsional'nyi universytet imeni Lesi Ukraïny. Retrieved from <https://e2u.org.ua/> (in Ukrainian & English).
- УНІАН — UNIAN. (2021). Retrieved May 1, 2020 from <https://www.unian.ua/> (in Ukrainian).
- ФБ — *Facebook*. (2021). Retrieved July 30, 2021 from <https://www.facebook.com/> (in Ukrainian).
- Я — Iakubova, L. (2018). *“Russkii mir” v Ukraïni: Na kraiu prirvy*. Kyiv: TOB Vydavnytstvo “KLIO” (in Ukrainian).

REFERENCES

1. Apresian, Iu.D. (1995). *Izbrannyye trudy* (Vol. 1: Leksicheskaia semantika). Moscow: Shkola "Iazyki russkoi kul'tury", Izdatel'skaia firma "Vostochnaia literatura" RAN (in Russian).
2. Bilets'kyi, A.O. (2012). *Vybrani pratsi*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian & Russian).
3. Isachenko, A. (1958). K voprosu o strukturnoi tipologii slovar'nogo sostava slavianskikh literaturnykh iazykov. *Slavia*, 27(3), 334—352 (in Russian).
4. Karpilovskaia, E.A. (2010). Istochniki i sposoby neosemantizatsii sovremennoi ukrainskoi leksiki. In L. Krumova-Tsvetkova, Kh. Kholiolchev, Ts. Avramova, Ts. Georgiieva (Eds.). *Slovo i slovesnost'* (pp. 96—105). Sofia: EMAS (in Russian).
5. Karpilovs'ka, Ie.A. (2013). Peredmova. In Ie.A. Karpilovs'ka, L.P. Kysliuk, N.F. Klymenko, V.I. Kryts'ka, T.K. Puzdyrieva, Iu.V. Romaniuk. *Aktyvni resursy suchasnoi ukrains'koï nominatsii: Ideohrafichnyi slovnyk novoi leksyky* (pp. 6—16). Kyiv: TOV "KMM" (in Ukrainian).
6. Karpilovs'ka, Ie.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F., Kryts'ka, V.I., Puzdyrieva, T.K., Romaniuk, Iu.V. (2017). *Vplyv suspil'nykh zmin na rozvytok ukrains'koï movy*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
7. Karpilovs'ka, Ie.A. (2018). Univerbatsiia v koli inshykh sposobiv movnoi kompresii. In A. Šehović (Ed.). *Univerbacija / Univerbiczacija u slavenskim jezicima* (pp. 169—180). Sarajevo: Slavistički komitet (in Ukrainian).
8. Klymenko, N.F. (2014). *Vybrani pratsi*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian & Russian).
9. Klymenko, N.F., Karpilovs'ka, Ie.A., Kysliuk, L.P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrains'komu leksykonii*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
10. Klymenko, N.F. (2017). *Ukrains'ka biolohichna terminolohiia kintsia XX — pochatku XXI st.* Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
11. Klymenko, N. (2007). Univerbatsiia, univerbizatsiia. In V.M. Rusanivs'kyi, O.O. Taranenko, M.P. Ziabliuk, Ie.A. Karpilovs'ka, I.R. Vykhoanets', P.Iu. Hrytsenko ... O.B. Tkachenko (Eds.). *Ukrains'ka mova: Entsyklopediia* (p. 749). Kyiv: Vydavnytstvo "Ukrains'ka entsyklopediia" im. M.P. Bazhana (in Ukrainian).
12. Kosmeda, T., Oleksenko, O., Pavlova, I. (2019). *Semantyka i prahmatyka dyskursyvnogo slova ta ioho potentsial dlia diahnozyky psykhotypu movnoi osobystosti: Aspektual'nyi opys*. Kharkiv: Kharkivs'ke istoryko-filolohichne tovarystvo (in Ukrainian).
13. Kotelova, N.Z. (1990). Neologizmy. In V.N. Iartseva (Ed.). *Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar'* (p. 331). Moscow: Sovetskaia entsyklopediia (in Russian).
14. Kots', T.A. (2010). *Literaturna norma u funktsional'no-styl'ovii i strukturnii paradyhmi*. Kyiv: Lohos (in Ukrainian).
15. Kurasova, E.V. (2006). *Semanticheskie neologizmy obshchestvenno-politicheskoi sfery v russkom iazyke noveishego perioda* [Candidate of Philological Sciences dissertation, Voronezh State University] (in Russian).
16. Mazuryk, D.V. (2002). *Innovatsiini protsesy v leksytsi suchasnoi ukrains'koï literaturnoi movy (90-i roky XX st.)* [Dissertation summary for the Candidate of Philological Sciences degree, Ivan Franko National University of Lviv] (in Ukrainian).
17. Naval'na, M.I. (2011). *Dynamika leksykonu ukrains'koï periodyky pochatku XX stolittia*. Kyiv: Instytut ukrains'koï movy; Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
18. Styshov, O.A. (2005). *Ukrains'ka leksyka kintsia XX stolittia (Na materialii movy zasobiv masovoï informatsii)*. Kyiv: "Puhach" (in Ukrainian).
19. Stratulat, N.V. (2009). *Deryvatsiini ta semantichni neolohizmy v leksychnii systemi ukrains'koï movy (Na materialii tlmachnoho Slovnyka ukrains'koï movy v 20-ty tomakh)* [Dissertation summary for the Candidate of Philological Sciences degree, Ukrainian Lingua-Information Fund of NAS of Ukraine] (in Ukrainian).
20. Struhanets', L.V. (2002). *Dynamika leksychnykh norm ukrains'koï literaturnoi movy XX stolittia*. Ternopil: Aston (in Ukrainian).
21. Siuta, H.M. (1995). *Movni innovatsii v ukrains'kii poezii shistdesiatnykiv ta chleniv N'iu-Iork-s'koï hrupy* [Dissertation summary for the Candidate of Philological Sciences degree, NAS of Ukraine] (in Ukrainian).

22. Taran, A. (2011). *Konkuruvannia nominatsiï u suchasniï ukrains'kii literaturnii movi: Tendentsiï stabilizatsiï novoi leksyky*. Cherkasy: Vydavets' Chabanenko, Iu. (in Ukrainian).
23. Taranenko, A.A. (1989). *Iazykovaia semantika v ee dinamicheskikh aspektah*. Kyiv: Naukova dumka (in Russian).
24. Tropina, N.P. (2003). *Semanticheskaia derivatsiia: Multiparadigmal'noe issledovanie*. Kherson: KhGU (in Russian).
25. Kholiavko, E.I. (2002). *Otrazhenie motiva krivizny vo vtorichnoi semantike russkogo i beloruskogo slova*. Gomel': GGU im. F. Skoryny (in Russian).
26. Markowski, A. (2000). Jawne i ukryte nowsze zapożyczenia leksykalne w mediach. In J. Bralczyk, K. Kłosińska (Eds.). *Język w mediach masowych* (pp. 96—111). Warsaw: Upowszechnianie Nauki—Oświata “UN-O” (in Polish).
27. Martincová, O. (1983). *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Prague: Univerzita Karlova (in Czech).
28. Wąszakowa, K. (2005). *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warsaw: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego (in Polish).

Статтю отримано 11.06.2021

Iuliia Tsyhvintseva, Graduate student in the Department of Lexicology, Lexicography, and Structural-Mathematical Linguistics, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine 4 Hrushevs'kyi St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: julivoznuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9684-3840>

RESOURCES AND METHODS OF NEOSEMANTIZATION OF THE MODERN UKRAINIAN VOCABULARY

This article focuses on the dynamic processes at the lexical level. The research data, e.g., academic dictionaries and dictionaries of new words, online media texts, and specialized professional sites, the Ukrainian journalism, and posts by Facebook users, indicate the emergence of a large number of new meanings of various word classes words well-known in the modern Ukrainian language practice. Some of them are already included in dictionaries, and, therefore, have acquired definitions used in this study. Examples not attested in lexicographic sources are reinterpreted in accordance with their new meanings.

The author focuses on the ability of the language to update its vocabulary within its own resources through semantic derivation, hidden borrowings, and the use of the available derivation model referring to a new concept. A phenomenon of semantic derivation is outlined and the mechanisms of its main types, e.g., metaphorical and metonymy transfer of meaning, amplification and semantic narrowing, are explicated. The paper looks into the basis for such a unit assimilation process, i.e., the main groups of modern hidden borrowings and resources. The author considers the phenomenon of the reuse of an existing derivation model as a way of updating the semantics of a word and classifies neosemantisms not only by the method of creation but also by lexical and word-formation categories and types of polysemy. The use of neosemantisms in Standard Ukrainian proves their functional and word-formation activity, which shows a constant qualitative development of the language and an increase of its naming resources.

Keywords: *neosemantism, semantic derivation, polysemy, hidden borrowing, recurrent derivational model, homonym.*